

<p>محل الصاق عکس</p>	<p>گزارش چکیده پایان نامه / رساله فارسی و انگلیسی</p>					 <p>دانشگاه حقوق و علوم سیاسی</p>	
<p>۹۸/۱۱/۲۷</p>	<p>تاریخ دفاع:</p>		<p>مقطع تحصیلی: دکتری</p>	<p>فقه و حقوق خصوصی</p>	<p>رشته تحصیلی:</p>	<p>مهدی زحمتکش</p>	<p>نام و نام خانوادگی دانشجو:</p>
<p>حسین داودی سحر کریمی مهرزاد ابدالی</p>			<p>نام استاد/ اساتید داور</p>	<p>مرتضی شهپیزی نیا</p>	<p>نام استاد مشاور</p>	<p>غفور خوئینی</p>	<p>نام استاد راهنما</p>
<p>کارایی استفاده از سند در نظام دادرسی ایران</p>							<p>عنوان پایان نامه / ساله:</p>
<p>بحث ادله اثبات دعاوی نظیر اسناد یکی از کاربردی ترین مباحث حقوق خصوصی بطور عام بوده به نحوی که می توان گفت سرنوشت دعاوی و دادرسی عمیقاً وابسته به کم و کیف آنهاست. اساساً هیچ دعوایی بدون دلیل و جاهدت لازم برای اثبات و رسیدگی نمی یابد. در میان ادله احصا شده در قانون مدنی، سند یکی از مهمترین ادله بوده که در قیاس با سایر دلایل نظیر کارشناسی و یا امارات قانونی و قضایی، اعتبار استنادی و اثباتی بیشتری دارد. با این وجود، موقعیت حقوق ماهوی و شکلی اسناد همواره مبتلا به چالش ها و اختلاف نظرهای حقوقی و عملی متعددی بوده که خود موجب طرح شبهات عدیده ای راجع به آنها و حدود اعتبارشان گشته است. تبیین موقعیت حقوقی اسناد در متن نظام دادرسی و شناسایی کارکردهای مختلف آنها امر مهمی است که می تواند به توسعه ادبیات حقوقی و قانونی متناظر با اسناد مدد رساند.</p> <p>وقتی بناست مقوله کارکردشناسی ادله اثبات بطور کلی و اسناد بطور خاص و ویژه مورد مطالعه و بررسی قرار گیرد، یکی از روش های شایع و بنیادین بهره گیری از روش تحلیل اقتصادی است. تحلیل اقتصادی حقوق و بخصوص گفتمان دادرسی مدنی اقتصادمدار، گویای ظهور رویکردی نوین در کاربرست نظام های حقوقی معاصر است که توسعه و تحول فرایندهای حقوقی را مشروط به تضمین و تأمین منافع اقتصادی معقول می داند. پیدایش دادگاه های خصوصی، بسط اندیشه قضازدایی و اعطای صلاحیت مداخله به</p>							<p>بیان مسئله:</p>

کارگاه‌های خصوصی و نهادهای داوری غیردولتی همگی ریشه در آموزه‌های مکتب تحلیل اقتصادی حقوق دارند که کاهش هزینه‌های طرح دعوی و دادرسی، ارتقای قابلیت‌های اثباتی ادله اثبات دعوا و ارتقای کیفیت نقش‌آفرینی مقامات قضایی را در چرخه حل و فصل منازعات حقوقی در روندی توسعه‌گرایانه، مشارکتی و کیفی دنبال می‌کند. بطور کلی، هدف تحلیل اقتصادی حقوق کاهش هزینه روند دادرسی، افزایش سطح رفاه اجتماعی، رشد حداکثری در جریان بازار معاملات حقوقی و حل مشکلات حقوقی است. از این رو، نگرش تحلیل اقتصادی منحصر به مسائل حقوق ماهوی نبوده و گستره آن مباحث حقوق شکلی و آیین دادرسی را نیز در بر می‌گیرد.

در نظام دادرسی ایران، تعرض به اصالت و قابلیت های اسناد رسمی مشکلی است که بر روند دادرسی های مدنی تأثیرات منفی بیشماری دارد. مطالعه آسیب شناسانه و تحلیل اقتصادمحور موقعیت و کارکرد سند در چرخه دادرسی های مدنی معمول در ایران اقدام مهم و ضرورتی عیان است که عمل نمودن به آن می تواند هم بر سطح بهداشت و رفاه حقوقی - قضایی جامعه افزوده و هم به توسعه و تحول قضایی در ساختار محاکم در ایران مدد رساند و اصحاب دعاوی را راضی تر و خشنودتر سازد. بنابراین، با توجه به نقش قابل توجه سند در نظام دادرسی مدنی، توجیه اقتصادی قواعد و مقررات ناظر بر آن و بررسی میزان کارآمدی آنها ضرورت دوجندانی پیدا می نماید که تحقیق پیشرو داعیه پرداختن به آنرا در سر می پروراند. بر این اساس، مساله اساسی رساله پیشرو عبارت از تبیین موقعیت عمومی و اقتصادی اسناد به عنوان یک دلیل اثباتی غالب در فرایندهای مختلف نظام آیین دادرسی معمول در قلمرو نظام حقوقی ایران می باشد. به موازات پردازش تحلیلی این موضوع، این رساله قلمرو فکری خود را به گفتمان اقتصادی محض فرونکاسته و با نگاهی وسیع تر به آسیب شناسی کارکرد و موقعیت عمومی سند در نظام ادله اثباتی معمول در ایران نیز پرداخته است.

روش پژوهش:

این رساله به روش توصیفی - تحلیلی انجام شده است. لذا در قسمت های آغازین که به تشریح مفاهیم عمومی و کلیات تحقیق اختصاص یافته اند، از روش توصیفی و در بخش هایی که تحلیل و آسیب شناسی کیفیت و کارایی اسناد در چرخه دادرسی های مدنی معمول در ایران مطرح نظر بوده است، از روش تحلیلی بهره گرفته شده است. برای گردآوری داده ها به مدد مطالعه اسنادی - کتابخانه، از روش فیش برداری از منابع مختلف در دسترس اعم از کتب و مقالات و پایان نامه های دانشجویی مرتبط با موضوع بهره گرفته شده است

سؤال و فرضیه
تحقیق:

الف: سوال اصلی: موقعیت و وضعیت استفاده از اسناد در نظام دادرسی مدنی ایران از منظر گفتمان کارایی و کیفیت چگونه است؟

ب: سوالات فرعی:

۱. چگونه می‌توان موجبات ارتقا و توسعه کارایی و قابلیت‌های عملی استفاده از سند را در نظام دادرسی ایران فراهم آورد؟
۲. اسناد در حقوق کنونی ایران عمدتاً با چگونه چالش‌هایی (نظری و عملی) مواجه هستند؟

۲- فرضیات

الف: فرضیه اصلی: به نظر می‌رسد استفاده از سند در نظام حقوقی ایران بار مالی-اقتصادی منفی داشته و فقط به نحوی محدود می‌تواند در راستای جلوگیری از بروز اختلافات حقوقی و نیز مرتفع ساختن آنها در مراحل مختلف دادرسی ایفای نقش نماید.

ب: فرضیات فرعی

۱. افزایش کارایی‌های استفاده از اسناد، مستلزم بهره‌گیری از آموزه‌های مکتب تحلیل اقتصادی حقوق و اصلاح قواعد و مقررات مغایر با آن است.
۲. دشواری در دسترسی، اطاله دادرسی ناشی از فرایند استعلام و کارشناسی نمودن محتوا و موجودیت اسناد و نیز کیفیت اصالت‌سنجی و اعتبار مضمین آنها از جمله شایع‌ترین چالش‌های نظری و عملی فراروی استناد به اسناد در مراحل مختلف دادرسی می‌باشند.

روند پژوهش:

هدف کلی و اصلی این رساله، تحلیل و تعیین میزان کارایی اقتصادی سند به عنوان یکی از مهمترین ادله اثبات دعوا و نیز تنقیح جایگاه آن در روند رسیدگی‌های حقوقی در قلمرو نظام حقوقی کنونی ایران می‌باشد.

به موازت هدف فوق، یکسری اهداف جزئی نیز دنبال می‌شوند که از قرار ذیل‌اند:

- شفاف‌سازی و آشنایی با مبانی پارادایمی و منطق تحلیل اقتصادی حقوق
- شناخت مفهوم کارایی و معیارهای سنجش آن در چرخه دادرسی‌های مدنی
- پی‌بردن به چالش‌های نظری و عملی فراروی اسناد و توسعه کارکردهای آنها
- ارزیابی صرفه اقتصادی اسفاده از سند توسط اصحاب دعوا و همچنین میزان اعتبار آن
در مراجع قضایی و غیرقضایی.

مهمترین یافته‌ها :

در قلمرو نظام دادرسی مدنی و در شرایط کنونی حقوق جمهوری اسلامی ایران، همانطور که صراحت ماده ۱۲۵۸ قانون مدنی نشان می‌دهد، اسناد در زمره ادله اثباتی بوده که در مقام دعوی یا دفاع واجد اهمیت و حساسیت می‌باشند. در چرخه دادرسی مدنی، ادله اثباتی مختلفی ممکن است موجود بوده و مورد استناد اصحاب دعاوی قرار گیرند. اسناد یکی از بارزترین و شایع‌ترین مصادیق ادله‌ای می‌باشند که رتق و فتق بسیاری از دعاوی حقوقی مرهون وجود و محتوای آنهاست. هر چند ماده ۱۲۸۴ قانون مدنی تعبیر «نوشته» را برای توصیف سند بکار برده، لیکن در حقوق ماهوی اسناد تردیدی وجود ندارد که اسناد معتبر بایستی محتوای واقعی و حقوقی داشته و صراحتاً جریان تلاقی یا تکوین اراده‌ها را در زمان نگارش آن نمایش دهند. چنین اسنادی می‌توانند در جریان دادرسی و رتق و فتق منازعات حقوقی میان افراد و اشخاص از جهات وسیعی اثرگذار واقع شوند. اصولاً اسناد به دو نوع عادی و رسمی تقسیم بندی شده و از رژیم‌های حقوقی متناظر و خاصی در ارتباط با آنها نیز سراغ گرفته است. در حقوق کنونی ایران مرز دقیقی برای قلمرو اعتبار اسناد عادی ترسیم نشده و همین موضوع موجب طرح شبهاتی نسبت به احتمال یا امکان ورود اسناد عادی بر اسناد رسمی یا احتمال کسب قدرتی برای مقابله اسناد عادی با اسناد رسمی شده است. البته این شبهات به لحاظ منطقی و قانونی دارای پاسخ بوده، به نحوی که می‌توان گفت اسناد رسمی کاملاً بر اسناد عادی تفوق و برتری داشته و با وجود سند رسمی به سادگی نمی‌توان برای اسناد عادی تعریف اعتبار و قدرت استنادی نمود. البته این یک واقعیت است که در حقوق کنونی ایران همواره بین ادله اثبات دعوا در یک موضوع هماهنگی وجود ندارد به نحوی که گاه میان سند رسمی و سند دیگر تعارض وجود دارد. گاه نیز ممکن است سند

رسمی با سایر ادله اثبات دعوا غیر از سند در تعارض باشد. بطور مثال، در بحث تعارض میان سند و شهادت، رویه مشخصی وجود ندارد؛ اگرچه با توجه به نظریه شورای نگهبان، می توان دعوی خلاف مندرجات سند را با شهادت قابل استماع دانست. اما رویه قضایی به دنبال آن است که این اتفاق به سادگی انجام نشود لذا در کنار سایر شرایط به آن عمل می کند یعنی از مجموع شرایط و امارات و قرائن دیگر و به منظور حفظ اثر سند رسمی به شهادت مخالف با سند رسمی ترتیب اثر می دهد. اسناد بر سایر ادله نظیر کارشناسی نیز تفوق داشته و همینطور امارات نیز قدرت مقابله با اسناد و آثار حقوقی آنها را ندارند. به نظر می رسد می توان گفت که اسناد برتر از این ادله و قرائن بوده و هیچکدام موجب بی اعتباری آنها نیستند. لذا باید برای اسناد یک اعتبار خاص قائل شده و آنها در عمل برتر از سایر ادله اثباتی نظیر شهادت و کارشناسی معرفی نمود. از طرف دیگر استفاده از سند و داشتن سند به ویژه از نوع رسمی آن در دعاوی حقوقی و در بحث ادله اثبات دعوا دارای مزایایی است. در باب تامین احتیاطی استناد به سند رسمی می تواند خواهان را از سپردن تامین معاف کند. استناد به سند رسمی در باب توقیف عملیات اجرایی نیز موثر است به این صورت که هر گاه نسبت به مال منقول یا غیر منقول یا وجه نقد توقیف شده شخص ثالث اظهار حقی نماید اگر ادعای مزبور مستند به حکم قطعی یا سند رسمی باشد که تاریخ آن مقدم بر تاریخ توقیف است، توقیف رفع می شود در غیر این صورت عملیات اجرایی تعقیب می گردد و مدعی حق برای جلوگیری از عملیات اجرایی و اثبات ادعای خود می تواند به دادگاه شکایت کند. از طرف دیگر اظهار تردید یا انکار نسبت به سند رسمی شنیده نمی شود. علاوه بر آن سند رسمی برای اثبات سبق تصرف در دعوی تصرف عداونی نیز بکار می رود و نهایتاً آنکه تاریخ سند رسمی در مقابل ثالث نیز اعتبار دارد.

علاوه بر قابلیت های حقوقی محض اسناد، از حیث اقتصادی نیز اسناد دارای کارکردهای مختلفی می باشند. از یک سو، وقتی سندی متولد می شود و مثلاً مالکیت فردی را بر ملک یا املاک خاصی مورد شناسایی قرار می دهد، از این طریق ابزاری مستند و قانونمند در اختیار قرار می گیرد که در معرفی حقوق مالکانه دارنده آن سند مؤثر بوده و وی را در برابر مزایا و مسئولیت های ناشی از آن سند آگاه، مطلع و تبعاً پاسخگو می سازد. اعلام مالکیت اشخاص و دارندگان اسناد اساساً وجه اقتصادی داشته

و در مواقعی نظیر نقل و انتقال اموال کارایی خود را به وضوح نشان می دهد. از سوی دیگر، به منظور مدیریت قضایی اسناد و نیز ساماندهی معاملات و روابط مالی و تجاری متناظر با اسناد است که نهادهای وابسته به سازمان ثبت اسناد و اموال با تغییر در صورت شکلی اسناد سعی در ساده سازی مسیر اخذ سند برای مالکان اموال داشته و جریان روابط حقوقی و خصوصی را بسیار کوتاه ساخته اند. ارتقای کیفیت اسناد موجب کاهش هزینه های افراد و نهادهای کنترلی جامعه شده و به تبع آن از حجم دعاوی مطروحه و متأثر از اسناد در محاکم نیز کاسته شده است. کاهش حجم اطلاع دادرسی ماهیتاً موجب کاهش هزینه های نظام عدالت رسمی در احقاق حق اشخاص و رسیدگی به دعاوی می گردد. از همین روست که امروزه هم در حقوق ایران و هم در حقوق اغلب کشورهای دیگر، ثبت فرایند معاملات و اخذ سند برای اموال و املاک وجهه الزام به خود گرفته و به مؤلفه ای هنجاری شده در متن ساختارهای نظام حقوقی حاکم بر جامعه مبدل شده است. مشخصاً در ایران این الزام در قانون ثبت وجود دارد و همپای کشورهای توسعه یافته این تکلیف در قانون ثبت از ابتدا مقرر شده است. این تکلیف به منظور حمایت از مالکیت خصوصی است، به گونه ای که از وقوع معاملات معارض جلوگیری می کند، ضمن آنکه این امر خود باعث ایجاد نظم و ثبات اقتصادی اجتماعی می شود. از طرف دیگر دولتها با وضع مقررات در باب لزوم ثبت معاملات در پی آن هستند که بتوانند مالیات های وارد بر این معاملات را هم اخذ کنند. در موضوع انتقال مالکیت در مورد اموال غیر منقول، وضعیت این گونه اموال از دو حال خارج نیست یا به ثبت رسیده و مالک رسمی دارد یا به ثبت نرسیده و مالک رسمی ندارد. هدف اشخاص از به ثبت رساندن مالکیت خویش این است که حاکمیت از مالکیت آنها و جلوگیری از تعرض به مالکیت حمایت نماید. پشتوانه اعتبار معامله با سند رسمی، اعتبار حاکمیت و اعتماد عمومی است. واضح است که باید نحوه انتقال املاک ثبت شده و ثبت نشده متفاوت باشد و اگر قرار باشد فرقی بین تشریفات انتقال اموال رسمی و غیر رسمی نباشد، نقض غرض مقررات ثبت است.

با توجه به گسترش حجم استفاده از سند در اعمال حقوقی و ظرفیت های قابل توجه آن در میزان اطمینان بخشی نسبت به سایر ادله اثباتی از دیرباز تاکنون این دلیل در اغلب نظام های حقوقی اعتبار و اهمیتی خاص و ویژه داشته است. از این روست که مدیریت فرایند طرح، آسان سازی کیفیت رجوع به اسناد و تعدیل بار اقتصادی تمسک جستن

اصحاب دعاوی و مراجع قضایی به اسناد در راستای فیصله‌بخشیدن به اختلافات و دعاوی حقوقی مطروحه به گزاره‌ای محل تأمل و مهم بدل شده است. گفتمان «دلیل بدون هزینه» در حقوق کشورهای نظیر استرالیا و انگلستان به وضوح مفید این معناست که اگر در جریان دادخواهی و دادرسی‌های مدنی، تنها دلیل یا دلیل غالب اصحاب دعوی سند باشد، مراجع قضایی موظفند به منظور توانمندسازی نظام دادرسی عادلانه و منصفانه حاکم بر جامعه، چنانچه ارائه آن اسناد با موانع اجرایی و مشکلاتی نظیر تمهید هزینه‌های کارشناسانه مواجه باشد، ضمن حمایت حداکثری از حقوق صاحبان آن اسناد بستر و موجباتی را برای تسهیل دسترسی به این اسناد که مقدمه دسترسی به دادرسی عادلانه توصیف می‌شوند فراهم آورند. اینگونه تأکید نمودن بر حقوق صاحبان اسناد از مشکلات متعدد فراروی اسناد حکایت می‌کند که عدم مرتفع نمودن آنها با منطبق عدالت و انصاف در تغایر آشکار است. متأثر از چنین آموزه‌هایی است که گفته می‌شود ناکارآمدی قواعد و مقررات ناظر بر اعتبار هر دلیل به ویژه اسناد و کم و کیف استناد و رجوع به آنها می‌تواند هزینه‌های ناخواسته فراوانی را به افراد و جامعه تحمیل کند. نگاهی اجمالی به منطق عمومی نظام ادله اثبات دعاوی در ایران و خصوصاً احکام متناظر با سند نشان می‌دهد که به علت مشکلاتی چون ابهام و خلأ در قوانین موجود، بروکراسی قضایی در دادخواهی‌های مستند به سند حتی اسناد رسمی و لازم‌الاجرا، فوت کثیر زمان جهت دسترسی به اسناد و تقیح محتوای آنها از سوی محاکم و نیز مشکلاتی چون هزینه‌های گزاف شفاف‌سازی اصالت و اعتبار اسناد به تدریج موجب شده است که در نظام دادرسی مدنی حاکم بر حقوق ایران کلیه اسناد اعم از عادی و رسمی تحت الشعاع قرار گرفته و حتی بعضاً به حدود مشکلاتی دامن زنند که اثر سوء بر کیفیت و نتیجه دادرسی‌ها دارد. مادامی که صاحبان اسناد از حمایت قضایی و اقتصادی مطلوبی برخوردار نباشند، به سادگی نمی‌توانند به کارکرد دستگاه قضایی اعتماد محسوسی داشته و چه بسا متحمل هزینه‌های متعددی شوند.